

Figuur 1: logo Vrouwenraad

BELEIDSAANBEVELINGEN ALLEENSTAANDE OUDERS, GENDER EN ARMOEDE

Vlaanderen 2014

INHOUDSTAFEL

Het aantal alleenstaande ouders neemt toe in Vlaanderen	3
De ene alleenstaande ouder is de andere niet	4
Definities en typologieën	4
Leeftijdsklassen	4
Onderwijsniveau.....	5
Het inkomen van alleenstaande ouders na (echt)scheiding en verweduwing	5
Het armoederisico van alleenstaande ouders	5
Kinderen in eenoudergezinnen	6
Kinderbijslagen.....	6
Kinderopvang	7
Kinderopvangtoeslag.....	10
Toegang tot de arbeidsmarkt/arbeidsmarktpositie	10
Werkzaamheidsgraad.....	10
Gebruik van gezinsondersteunende maatregelen	12
Werkloosheidsgraad.....	15
VDAB-welzijnstrajecten	15
Kortingen voor werkgevers voor aanwerving van kwetsbare groepen.....	16
Gezondheid	16
Geestelijke gezondheid	16
Fysieke aandoeningen	17
Uitstel van zorg	17
Sociale bescherming	17
Toegang tot rechtshulp.....	18
Mobiliteit	18
Wonen.....	18
Woonbonus.....	19
Sociale woningen.....	19
Private huurmarkt	19
Energiearmoede	20
Energie-efficiëntie bij energiearmoede	21
Vrije tijd	21
Participatie.....	21
Vlaams Actieplan Armoedebestrijding	22

Via de zesde staatshervorming krijgt Vlaanderen naast de bestaande bevoegdheid inzake kinderopvang, nieuwe bevoegdheden toegewezen, onder andere op het vlak van tewerkstelling (activering), inkomensbescherming (kinderbijslag), dienstencheques en huisvesting. Hier is voor Vlaanderen een opportuniteit weggelegd voor het verstevigen van de preciaire inkomenspositie van alleenstaande ouders/moeders.

Geel: specifieke maatregelen voor eenoudergezinnen

Blauw: maatregelen voor een persoon met gezinslast (waartoe ook eenoudergezinnen behoren).

Het aantal alleenstaande ouders neemt toe in Vlaanderen

	moeders met kinderen	vaders met kinderen	familiekernen	kinderen
1991			1.628.699	1.856.014
1 kind	90.594	26.656		
2 kinderen	37.205	8.932		
3 of meer kinderen	12.912	2.794		
totaal	140.711	38.382		
2008			1.670.089	1.800.378
1 kind	135.150	70.323		
2 kinderen	66.835	33.814		
3 of meer kinderen	23.998	8.320		
totaal	225.983	112.457		

Bron: op basis van

http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/bevolking/structuur/huishoudens/jaar_gewest_kinderen/

Het aandeel alleenstaande vrouwen met kinderen neemt toe van 8,63% in 1991 tot 13,53% in 2008 en het aandeel alleenstaande vaders van 2,35% in 1991 tot 6,73 % in 2008.

Begin 2014 woonden er 221.872 eenoudergezinnen in het Vlaams Gewest.

De Sociale staat van Vlaanderen (SSV)¹ stelt vast dat het aantal huishoudens de laatste decennia stijgt en dat de gezinsgrootte geleidelijk afneemt als gevolg van een daling van de vruchtbaarheid, de toename van (echt)scheiding en de veroudering van de bevolking. Het stijgend aantal huishoudens is voornamelijk het gevolg van de forse toename van alleenwonenden en eenoudergezinnen. Bovenstaande cijfers van de FOD Economie op basis van de volkstelling 1991 en het Rijksregister tonen dat de gezinsgrootte bij alleenstaande moeders en vaders wel toeneemt.

De SSV merkt op dat (de fase van) het eenoudergezin, ontstaan ten gevolge van verweduwing of (echt)scheiding, vaak slechts tijdelijk is. Na echtscheiding gaat ongeveer 8 op de 10 ex-partners opnieuw een relatie aan, los van het eventuele samenwonen met die

¹ Bron: <http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/afbeeldingennieuwtjes/algemeen/bijlagen/2013-12-09-ssv.pdf>

nieuwe partner. Toch hebben eenoudergezinnen in sociaal-economisch opzicht een hoog armoederisico, zeker wanneer ze niet of onvoldoende de weg vinden naar de arbeidsmarkt. Het maakt voornamelijk alleenstaande moeders met kinderen erg kwetsbaar.

De ene alleenstaande ouder is de andere niet

Definities en typologieën

Dataverzameling is gebaseerd op verschillende definities en typologieën van eenoudergezinnen. KSZ²-data over huishoudens bijvoorbeeld gebruiken de LIPRO-typologie met de alleenstaande ouder als een van de huishoudenvormen: “een alleenstaande ouder is een man of vrouw die aan het hoofd staat van een huishouden en die niet samenwoont met een partner, maar wel samenwoont met een of meer (eigen of stief-) kinderen.” Deze definitie houdt geen rekening met de leeftijd, burgerlijke staat en mogelijke inkomens van de kinderen. De SSV hanteert daarom volgende definitie: “een alleenstaande ouder is de persoon die aan het hoofd staat van een huishouden dat enkel en alleen bestaat uit hem of haar (vader of moeder) en zijn of haar eigen kind(eren) jonger dan 18 jaar of jonger dan 25 jaar zonder arbeidsinkomen.” Bijgevolg is een huishouden geen eenoudergezin meer indien er: 1) een kind of een ander persoon ouder dan 24 jaar aanwezig is in het huishouden, 2) een kind of een ander persoon tussen 18 en 25 jaar met een arbeidsinkomen aanwezig is in het huishouden, 3) een persoon jonger dan 18 jaar in het huishouden aanwezig is dat geen eigen kind is van de referentiepersoon.

Eenoudergezinnen kunnen genieten van bepaalde sociale voordelen en tegemoetkomingen, onder andere in de sociale bescherming en de fiscaliteit. Toch blijkt dit pakket maatregelen niet voldoende doelmatig te zijn. De diverse maatregelen zijn gebaseerd op verschillende invullingen van het begrip eenoudergezin/alleenstaande ouder, op verschillende voorwaarden, enz. Er is een kloof tussen de ‘officiële’ statuten van de eenoudergezinnen/alleenstaande ouders en de ‘reële’ situaties.

Wij vragen om te vertrekken van één door de Vlaamse bevoegdheden aanvaarde definitie van eenoudergezin/alleenstaande ouder op basis waarvan data verzameld kunnen worden en beleidsmaatregelen kunnen genomen worden die onrechtvaardige behandelingen uitsluiten.

Leeftijdsklassen

De groep eenoudergezinnen is heterogeen samengesteld. Bij de verdeling in leeftijdsklassen³ waren er in 2002 drie grote groepen te onderscheiden:

- Alleenstaande ouders jonger dan 30 jaar (7%): meestal jonge ongehuwde moeders met zeer jonge kinderen, doorgaans één kind jonger dan 6 jaar;
- Alleenstaande ouders tussen 30 en 49 jaar (68%): een ruime middengroep, meestal na scheiding. Ongeveer de helft heeft meerdere inwonende kinderen tussen 6 en 20 jaar;

² Kruispuntbank Sociale Zekerheid

³ Bron: http://www.steunpuntwse.be/system/files/wav-eindrapport_1.pdf

- Alleenstaande ouders boven 50 jaar (25%): een groot deel is verweduwd en woont nog met één van de kinderen onder hetzelfde dak.

Er zijn relatief weinig alleenstaande ouders met een kind dat nog niet naar school gaat.

Onderwijsniveau

In 2002 was 35% van de alleenstaande moeders laaggeschoold (geen diploma secundair onderwijs). Ter vergelijking: van de moeders in tweeoudergezinnen was 25% laaggeschoold. Er zijn veel minder moeders met een hoog diploma in vergelijking met moeders in koppelverband.

Tot op zekere hoogte zijn de problemen inzake arbeidsdeelname van alleenstaande moeders ook toe te schrijven aan hun gemiddeld lagere onderwijsniveau, dus niet enkel aan het alleenstaand ouderschap.

Het inkomen van alleenstaande ouders na (echt)scheiding en verweduwing

De SSV stelt vast dat mannen die op het einde van het jaar van de scheiding aan het hoofd staan van een eenoudergezin een kleine terugval in brutohuishoudinkomen kennen maar dit vrij snel terug inhalen. Alleenstaande moeders kennen een terugval van 40% van hun inkomen. In 2004 moesten ze rondkomen met een gestandaardiseerd mediaaninkomen van 11.258 euro, terwijl dat vóór de scheiding op 18.898 euro lag. Vrouwen wiens partner overlijdt en op het einde van dat jaar samenwonen met hun kinderen, kennen een terugval die groter is dan bij mannen (-13,8% tegenover -0,5%). Deze weduwen blijken wel sneller te recupereren dan vrouwen die scheiden.

Het armoederisico van alleenstaande ouders

Eenoudergezinnen lopen een hoger risico op bestaansonzekerheid dan tweeoudergezinnen. Dit is voornamelijk te wijten aan een cumulatie van risicofactoren op de arbeidsmarkt, met name het opleidingsniveau en gender. De meeste alleenstaande ouders zijn vrouwen (8 op 10) en ze hebben gemiddeld een lager opleidingsniveau dan de bevolking op beroepsactieve leeftijd (31% bij alleenstaande ouders en 27% bij de bevolking).

Werk en gezin zijn voor hen moeilijker te combineren dan voor tweeoudergezinnen. Bovendien moeten ze rondkomen met één enkel inkomen in een samenleving waar tweeverdienersgezinnen de norm zijn.

In Vlaanderen moet ongeveer één alleenstaande ouder op vijf rondkomen met een gezinsinkomen onder de armoedegrens. Koppels met of zonder kinderen hebben een lager armoederisico van 5 tot 6%.⁴

Ook volgens de SSV hebben vooral alleenstaande ouders te kampen met een verhoogd armoederisico: ongeveer 19% van de alleenstaande ouders tegenover 5 % bij koppels met kinderen.

⁴ Koning Boudewijnstichting. Een structurele aanpak van de verarming van eenoudergezinnen in België, juni 2014, p. 14; cijfers op basis van SILC, 2011).

De overgrote meerderheid (92%) van de alleenstaande ouders is tussen 25 en 55 jaar, een fase waarin het uitbouwen van beroeps- en gezinsleven centraal staat. Alleenstaande ouders hebben door een gebrek aan ‘intern vangnet’ een grotere kans om niet aan het werk te zijn dan koppels met kinderen.

Alleenstaande moeders die vóór de scheiding werkten (voltijds of deeltijds) en niets veranderen aan hun arbeidsduur, slagen er volgens de SSV niet in om vier jaar na de scheiding hun inkomensterugval volledig goed te maken. Maar het is wel duidelijk dat het beter is om voltijds te werken vóór de scheiding en dit te blijven doen na de scheiding. Alleenstaande moeders die vóór de scheiding deeltijds werken en hun arbeidsduur verhogen, slagen er wel in om de inkomensterugval na de scheiding in te halen (ongeveer een status quo), maar hun huishoudinkomens liggen wel lager dan bij vrouwen die vóór de scheiding voltijds werken en dit blijven doen (20.344 euro tegenover 23.528 euro).

De beschikbare data/gegevens laten niet toe om de armoederisico's van eenoudergezinnen voor specifieke deelgroepen te bepalen, maar vast staat al dat enkele specifieke kenmerken die gerelateerd zijn aan minder kansen op de arbeidsmarkt (geslacht, leeftijd, scholingsgraad, herkomst) vaker dan gemiddeld voorkomen bij alleenstaande ouders. Vooral de genderdimensie primeert: vrouwen staan vaker aan het hoofd van een eenoudergezin en hebben te maken met een grotere financiële terugval bij scheiding of verweduwing. Die financiële terugval kan enigszins hersteld worden door te gaan samenwonen met een nieuwe partner of door meer te gaan werken, zo besluit SSV.

In het Voortgangsrapport ‘Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2010 – 2014’ van 2013 staat te lezen dat er vandaag in Vlaanderen nog steeds **140.000 kinderen in armoede** leven. 10,5 % van de geboorten in de periode 2010-2012 in Vlaanderen vond plaats in een kansarm gezin. Het aantal kinderen dat in armoede geboren wordt is sinds 2005 behoorlijk sterk toegenomen.

Kinderen in eenoudergezinnen

Uit internationaal literatuuronderzoek blijkt dat kinderen in eenoudergezinnen een hoger armoederisico lopen dan in tweeoudergezinnen. Ze hebben gemiddeld ook een minder goede gezondheid en een lagere scholing. Ze nemen minder deel aan sport, sociale en artistieke activiteiten.

Kinderbijslagen

De SSV bestudeerde de armoedereductie door kinderbijslagen (België in vergelijking met de andere EU-landen in 2010) en concludeert dat het Belgisch kinderbijslagsysteem er niet goed in slaagt om de armoede bij alleenstaande ouders/moeders te verminderen. De bedragen hebben de laatste 30 jaar de stijging van de welvaart niet gevolgd en de sociale toeslagen voor lage inkomensgezinnen zijn te gering. Landen die selectief inzetten op hogere kinderbijslagen binnen een universeel kader⁵ scoren het hoogst.

⁵ In België is het recht op kinderbijslag niet universeel. Het hangt af van de arbeidspositie van (een van) de ouders.

Bij de omvorming van het Belgisch kinderbijslagstelsel naar een Vlaams kinderbijslagstelsel vragen we dat de kinderbijlagen zullen bestaan uit: de geboortepremie, de adoptiepremie, de maandelijkse kinderbijslag, de jaarlijkse schoolpremie en de premie voor het jonge kind (= nieuwe Vlaamse maatregel van 2012 die nog geconcretiseerd moet worden).

De maandelijks kinderbijslag moeten een recht van het kind in een gezin zijn - een universele premie, gefinancierd met algemene middelen en geïndexeerd worden. Voor elk kind wordt hetzelfde basisbedrag - dat voldoende hoog moet zijn - uitgekeerd met een toeslag voor leeftijdsfasen, voor kinderen met een handicap en voor kinderen die in een precare gezinssituatie opgroeien (=progressief universalisme). Er mag geen voorwaardelijkheid zijn qua gezinsvorm (twee- of eenoudergezinnen, een- of tweeverdienersgezinnen, nieuw samengestelde gezinnen, enzovoort), noch qua werknemersstatuut. De rang van het kind moet worden afgeschaft. De toekenning moet automatisch verlopen, zo niet zullen er altijd gezinnen zijn die hun kinderbijslag niet aanvragen omdat ze onvoldoende geïnformeerd zijn (de non-take-up).

Kinderopvang

Kinderopvang kan een belangrijke rol spelen in het bestrijden van armoede bij alleenstaande ouders/moeders. Het laat hen toe om het werken en het gezinsinkomen te verhogen. De kwaliteit van de kinderopvang heeft een gunstige impact op de ontwikkeling van kinderen. Dit blijkt volgens de SSV uit verscheidene onderzoeken. In België (2011) maken koppels (43%) de helft zoveel gebruik van formele kinderopvangvoorzieningen voor hun jonge kinderen als alleenstaande ouders (28%). In vergelijking met de andere EU-landen is deze kloof het hoogst, aldus de SSV en dit geldt allicht ook voor Vlaanderen. Deze ongelijkheid is te wijten aan een tekort aan beschikbare opvangplaatsen. Onderzoek toont bovendien aan dat alleenstaande ouders er veel minder frequent dan koppels in slagen om tijdig opvang te vinden.

Een voldoende aanbod aan kinderopvangplaatsen zou er ook voor zorgen dat de baten de kosten overstijgen omwille van de verhoogde arbeidsmarktdeelneming van moeders en dito stijgende inkomsten uit socialezekerheidsbijdragen en inkomstenbelasting.

Zeker in stedelijke gebieden zijn de wachtlijsten voor kinderopvang soms lang. Vooral alleenstaande ouders met een precare inkomenssituatie blijken daar het slachtoffer van te zijn.⁶ Vooral de hoge inkomensgroepen genieten van de overheidsmiddelen voor kinderopvang en dit wordt dan ook nog eens versterkt door het systeem van belastingaftrek.

In 2009 is er beslist dat 20% van de opvangcapaciteit in de erkende kinderopvang moet voorbehouden worden voor specifieke doelgroepen: alleenstaande ouders die omwille van hun werk of het volgen van een opleiding hun kind overdag niet zelf kunnen opvangen,

⁶ Koning Boudewijnstichting. Een structurele aanpak van de verarming van eenoudergezinnen in België, juni 2014, p. 23.

ouders met een zeer laag inkomen, ouders met kinderen in een sociale of pedagogische crisissituatie en wanneer er broertjes of zusjes in dezelfde voorziening worden opgevangen.

Het Vlaams regeerakkoord 2014 kondigt met betrekking tot kinderopvang van 0-3jaar aan dat de opvang van baby's en peuters verder zal uitgebreid worden in de drie trappen van de opvang, met name de opvang met vrij tarief, de opvang met inkomensgerelateerde tarieven en de opvang met inkomensgerelateerde tarieven voor bepaalde doelgroepen (kwetsbare gezinnen⁷, kinderen met een handicap).

Het recht op opvang en betaalbare kinderopvang voor alle ouders tegen 2020 wordt niet vermeld, terwijl dat tijdens de vorige legislatuur een belangrijke doelstelling was.

Het regeerakkoord stelt wel dat betaalbare kinderopvang een middel is om (eenouder)gezinnen uit de armoede te helpen. Informatie uit de pers van oktober 2014 geeft aan dat de minimumbijdrage van 1,56 tot 5 euro per dag zal opgetrokken worden. Voor drie kinderen in de opvang zou dit dan een meerkost van 180 euro per maand betekenen. Aan het maximumtarief voor ouders in de hoogste inkomensklassen zou niet geraakt worden (27,8 euro per dag). Ook de kinderkorting ligt onder vuur. De 3,14 euro die ouders per dag minder moeten betalen per ander kind ten laste zal waarschijnlijk enkel nog gelden als het ander kind (of kinderen) ook in de crèche zit(ten).

De verhoging van de bijdragen voor de kinderopvang zal er hoe dan ook toe leiden dat een aantal gezinnen andere keuzes zullen maken: voornamelijk vrouwen zullen hun rekening maken en ervoor kiezen (deeltijds) thuis te blijven.

Er is sprake van een geleidelijke gelijkschakeling van de subsidiebedragen van de verschillende opvangtypes. De kinderopvangzoeker⁸ wordt verder uitgebouwd.

De buitenschoolse opvang zal hervormd worden, rekening houdend met het traject dat de vorige regering opstartte.

Het decreet kinderopvang wordt geëvalueerd in functie van belemmeringen voor een kwaliteitsvolle kinderopvang.

Voor de Vrouwenraad is kinderopvang een *recht van elk kind*. Dat houdt in dat er voldoende opvangplaatsen moeten zijn op basis van de voorspelde geboortecijfers en de maatschappelijke veranderingen.

Voor elk gezin en elk kind dat er behoefte aan heeft (ook als die behoefte occasioneel en flexibel is) dient er kinderopvang beschikbaar te zijn.⁹

⁷ Definitie van Kind & Gezin: gezinnen die met uitsluiting bedreigd zijn of in uitsluiting leven. Het gaat om gezinnen die een gebrekkige toegang hebben tot maatschappelijk hooggewaardeerde goederen zoals werk, inkomen, huisvesting, school en gezondheidszorg. Bij allochtone gezinnen moet men rekening houden met twee aspecten die het risico op uitsluiting nog verhogen, namelijk de taalkloof en de cultuurkloof. (zie: <http://www.kindengezin.be/img/Visietekst-werken-met-MKG.pdf> p. 7).

⁸ Een zoek- en registratiesysteem voor opvangvragen van Kind & Gezin.

⁹ In Vlaanderen is 20% van de kinderopvangplaatsen voorbehouden voor de meest kwetsbare gezinnen; Besluit van de Vlaamse Regering van 22 november 2013 houdende de subsidies en de eraan gekoppelde voorwaarden voor de realisatie van specifieke dienstverlening door gezinsopvang en groepsopvang van baby's en peuters.

Daarnaast vragen we dringend de uitvoering van het kaderdecreet voor de oprichting van laagdrempelige lokale loketten opdat ouders begeleid kunnen worden naar die opvang die het best overeenkomt met hun vraag en de behoefte van het kind. De inschrijvingsprocedures mogen zich dus niet beperken tot internet als toegangspoort.

Het aantal opvangplaatsen voor kinderen met een specifieke zorgbehoefte moet uitgebreid worden binnen de reguliere kinderopvang. Het sinds 1 april 2014 in voege zijnde systeem “bestellen is betalen”¹⁰ heeft in de praktijk de kostprijs doen stijgen, zou moeten herzien worden.

De kinderopvang moet *betaalbaar* zijn. Via de harmonisering van alle initiatieven pleiten voor collectief georganiseerde kinderopvang (inclusief de zelfstandige sector en de buitenschoolse opvang) en niet voor een verdere ontwikkeling van individuele oplossingen zoals de proeftuinen met dienstencheques en de proefprojecten vanuit bedrijven. Ouders betalen voor deze collectieve kinderopvang op basis van hun inkomen. Op termijn moet het kosteloos worden (incl. de buitenschoolse opvanginitiatieven).

De mogelijke verhoging van de minimumbijdrage tot 5 euro per dag (cfr. pers) is in strijd met de aankondiging in het regeerakkoord dat betaalbare kinderopvang een middel is om (eenouder)gezinnen uit de armoede te helpen. Een verhoging van de tarieven is voor de Vrouwenraad niet aan de orde, laat staan dat verhogingen ten koste zijn van de lage inkomensgezinnen. De tarieven mogen wel aangepast worden in die zin dat de lagere middeninkomens, die nu relatief veel betalen in verhouding tot hun inkomen, rechtvaardiger behandeld worden. De huidige korting voor kinderlast moet behouden blijven.

De kinderopvang moet *kwaliteitsvol* zijn. Dit betekent voldoende inzet op de pedagogische en sociale functie van kinderopvang. Zowel in de opleiding als op de werkvloer moet er aandacht zijn voor genderneutrale opvoeding en voldoende begeleiding, vorming en opvolging van alle medewerkers in de kinderopvang. Dit houdt ook in dat het model van de klassieke moederrol vervangen wordt door een eigen pedagogische invulling van het beroep waardoor ook mannen aangetrokken worden. Bovendien zou tegen 2020 in deze sector niemand meer zonder behoorlijke arbeidsvoorwaarden aan de slag mogen zijn en zou in elke leefgroep minstens één hoger gekwalificeerde arbeidskracht tewerkgesteld werk moeten zijn. Daarnaast moeten er de nodige ondersteuningsmiddelen zijn (voor opleiding en tewerkstelling) om een duurzame kwalitatieve tewerkstelling te creëren.

Een goede samenwerking is nodig om een vlotte overgang te garanderen van kinderopvang naar kleuteronderwijs. Tezelfdertijd is het ook wenselijk meer aandacht te hebben voor de overgang van gezin naar kleuterschool voor die kinderen die geen gebruikmaken van de kinderopvang.

De essentie van kwaliteit is de persoonlijke aandacht die elk kind krijgt. Een meerjarenplan moet daarom benchmarks bevatten over hoe het aantal jonge kinderen per opvoed(st)er

¹⁰ Gezinnen moeten betalen voor afwezigheden van hun kind die niet gerechtvaardigd zijn. Volgens de Gezinsbond zijn de 18 respijtdagen onvoldoende. In bepaalde crèches betalen gezinnen een boete (die fiscaal niet aftrekbaar is) die hoger is dan het bedrag dat ze per opvangdag moeten betalen.

verlaagd kan worden tot gemiddeld vier per volwassene voor wie alleen staat (onthaalouder) en zes kinderen per één volwassene voor kinderopvang in groep. De kinderopvanginitiatieven (ook de buitenschoolse) moeten vertrekken vanuit een partnerschap met ouders (moeders én vaders, moeders en meemoeders, vaders en vaders), met oog voor de noden van de gezinnen (thuismilieu) in al hun vormen. Het personeel in de opvangvoorzieningen zou moeten vertrouwd zijn met de specifieke situatie van alleenstaande moeders/ouders.

De buitenschoolse kinderopvang moet verder uitgebouwd worden op basis van de volgende noodzakelijke kwalitatieve randvoorwaarden: het aantal kinderen per begeleider, de kwalificaties en de continuïteit van het personeel. We pleiten ook voor aangepaste opvang voor jonge tieners (12-14 jaar).

Kind en Gezin, een instantie met veel expertise, moet voldoende middelen krijgen om te zorgen voor een gezond evenwicht tussen het zorgspecifieke en het pedagogische aspect van kinderopvang.

Kinderopvangtoeslag

De alleenstaande ouder met kinderen die vergoed volledig werkloos is en aan het werk gaat als werknemer of als zelfstandige in hoofdberoep, kan gedurende 12 maanden een **kinderopvangtoeslag** ontvangen. Deze premie wordt door de RVA toegekend en door de uitbetalingsinstelling uitbetaald. Zij bedraagt 81,19 euro per maand.¹¹

In het kader van de zesde staatshervorming wordt deze bevoegdheid naar de Gewesten overgedragen. De RVA blijft deze bevoegdheid nog voorlopig uitoefenen.

De kinderopvangtoeslag moet behouden blijven.

Toegang tot de arbeidsmarkt/arbeidsmarktpositie

Werkzaamheidsgraad

In 2001 bedroeg de werkzaamheidsgraad¹² van alleenstaande moeders (18-49 jaar) 65% en van vaders 82%; bij moeders in tweeoudergezinnen was dat 70% en bij vaders 93%. De gemiddelde werkzaamheidsgraad van alleenstaande moeders is dus laag en bovendien zijn er behoorlijke verschillen tussen de leeftijdsgroepen.

Tabel Werkzaamheidsgraad alleenstaande ouders en tweeoudergezinnen per leeftijdsgroep 2001

Leeftijdsgroepen	Alleenstaande moeders	Alleenstaande vaders	Moeders in tweeoudergezinnen	Vaders in tweeoudergezinnen
18-24	34	58	49	79
25-29	51	70	70	90

¹¹ Bron: http://www.rva.be/d_opdracht_toeslag/regl/werknemers/t113/contentnl.htm

¹² Het percentage van de bevolking op actieve leeftijd (15 tot 64 jaar) dat effectief werk heeft.

30-34	63	80	75	93
35-39	69	81	73	93
40-44	70	85	70	93
45-49	78	82	64	92

Bron: http://www.steunpuntwse.be/system/files/wav-eindrapport_1.pdf , op basis van figuur p. 24

Tabel Opleidingsniveau van alleenstaande moeders met een kind jonger dan 18 jaar in Vlaanderen 2002

	Alleenstaande moeders	Moeders in tweoudergezin
Laaggeschoold	35%	23
Middengeschoold	40	40
Hooggeschoold	24	38

Elke Valgaeren, [De loopbanen en loopbaankansen van alleenstaande ouders.](#) p. 14

Het opleidingsniveau is een belangrijke indicator. Alleenstaande moeders zijn relatief laag geschoold in vergelijking met moeders met een partner. Hun lager opleidingsniveau beperkt hun kansen op de arbeidsmarkt.

In Vlaanderen ziet de sociaaleconomische positie van eenoudergezinnen er in 2009 als volgt uit¹³:

	N	%
Loontrekkend	108.997	51,6
Zelfstandig	15.107	7,1
Werkzoekend	13.747	6,5
Inactief zonder leefloon of financiële hulp	50.720	24,0
Leefloon of financiële hulp	4.634	2,2
Ander	18.188	8,6
totaal	211.393	100

De tewerkstellingsgraad van eenoudergezinnen blijft lager dan die van tweoudergezinnen. Eenoudergezinnen zijn sterker vertegenwoordigd in de categorieën werkzoekend, inactief zonder leefloon en financiële hulp, leefloon en financiële hulp.

Globaal gezien werkt 41,4% van de alleenstaande moeders (en 16,9% van de alleenstaande vaders) in België op deeltijdse basis. Deeltijds werk blijkt enkel mogelijk wanneer het inkomen wordt aangevuld met onderhoudsgeld of een inkomensgarantie-uitkering. Bij de voltijds werkende alleenstaande moeders bedragen de percentages 47,5% als er één kind is en 68,4% als er drie of meer kinderen zijn. De werkloosheidsgraad ligt hoger bij alleenstaande moeders dan bij vrouwen uit koppels. Inzake de terugkeer op de arbeidsmarkt, blijken laaggeschoolde werkzoekende alleenstaande moeders een voorkeur te hebben om hun werkloosheidsuitkering te behouden. De regelgeving om hen geleidelijk weer aan het werk te helpen is niet optimaal want ze kunnen niet meer dan een paar uur bovenop hun werkloosheidsuitkering werken (uitgezonderd de PWA-cheques en zelfstandige in bijberoep). In Vlaanderen zijn er vier types van socio-professionele trajecten bij alleenstaande moeders te onderscheiden in de leeftijdsgroep 25-44 jaar:

¹³ Armoede in België. Jaarboek 2014, p. 98

- De grootste groep werkt voltijds (40,7%) en is na de scheiding overgeschakeld van deeltijds naar voltijds werk. Deze vrouwen hebben hogere inkomens en 47% heeft slechts één inwonend kind.
- Een vierde is inactief, werkloos of afhankelijk van een leefloon of financiële hulp. Deze groep bevindt zich in de meest precare situatie. 96% heeft een maandelijks bruto inkomen onder 1.250 euro en bij 67% ligt het beneden 874 euro. De kinderen uit deze groep zijn wat ouder. 25,5% van deze moeders heeft drie of meer kinderen.
- 19,3% wisselt periodes van deeltijds werk af met periodes van voltijds werk. Deze moeders zijn wat jonger en hebben vaak ook twee kinderen die ook jonger zijn dan in de andere groepen. Bijna 70% heeft een maandelijks bruto inkomen van minder dan 1.250 euro.
- 15,33% blijft deeltijds werken; in deze groep zitten iets oudere vrouwen en 54,4% heeft twee kinderen en 83,6% heeft één kind tussen 3 en 11 jaar. Meer dan 40% moet het stellen met een bruto-inkomen van minder dan 1.250 euro per maand.

Zonder omkaderende maatregelen dreigt het activeringsbeleid zeker de groep alleenstaande moeders nog meer in de precariteit te duwen. Het leefloon biedt wel een basisbescherming maar is niet voldoende en het degressiviteitsbeleid van de uitkeringen in de werkloosheid zal hun inkomen nog meer in gevaar brengen.

Gebruik van gezinsondersteunende maatregelen

Tijdsmaatregelen en uitkeringen

Voor alleenstaande ouders is de combinatie van beroeps- en gezinsleven nog moeilijker dan voor tweeoudergezinnen. Zowel op federaal als op Vlaams niveau zijn er een aantal beleidsmaatregelen om de combinatie voor allen gezinsvormen te vergemakkelijken. Van belang zijn de zogenaamde *tijdsmaatregelen zoals het tijdskrediet en de thematische verloven*.

Tabel Aandeel begunstigden van tijdskrediet/loopbaanonderbreking bij werkende ouders in Vlaanderen in 2002

	Alleenstaande		Alleenstaande	
	moeder	vader	moeder	vader
Volledige onderbreking	0,3	0,1	2,1	0,1
Vermindering arbeidsduur	2,4	0,8	6,5	0,6

Elke Valgaeren, [De loopbanen en loopbaankansen van alleenstaande ouders](#). p. 18

Alleenstaande moeders maken minder gebruik van loopbaanonderbreking of tijdskrediet dan moeders in tweeoudergezinnen. Bij alleenstaande vaders en vaders in tweeoudergezinnen is er nauwelijks een verschil.

Aanmoedigingspremies

In bepaalde gevallen vult de Vlaamse overheid deze uitkeringen aan met een Vlaamse premie, de aanmoedigingspremie. De regeling is afhankelijk van de sector waarin je werkt. Voor die bijkomende aanmoedigingspremie is er een opsplitsing in 3 sectoren:

- In de privésector kan je in 3 gevallen een aanmoedigingspremie krijgen, namelijk als je kiest voor: **zorgkrediet, opleidingskrediet**, krediet in het kader van een onderneming in moeilijkheden of in herstructurering
 - o Zorgkrediet: als je alleen woont of uitsluitend samen met kinderen waarvan minstens 1 ten laste, krijg je 46,92 euro bruto, d.i. 41,76 euro netto boven op het bedrag van het tijdskrediet of thematisch verlof¹⁴
 - o Opleidingskrediet: idem
- In de socialprofitsector kan je in 5 gevallen een aanmoedigingspremie krijgen, namelijk als je kiest voor: *zorgkrediet*, opleidingskrediet, krediet in het kader van een onderneming in moeilijkheden of in herstructurering, loopbaankrediet, landingsbaan
- In de openbare sector is er één algemeen stelsel voor iedereen die loopbaanonderbreking neemt. Als je een erkende opleiding volgt, wordt je premie wel verdubbeld.

Ook wat betreft het gebruik van kinderopvang 0-3 jaar werd vastgesteld dat alleenstaande ouders er minder een beroep deden dan tweeoudergezinnen. Bij oudere kinderen maakten alleenstaande ouders meer gebruik van buitenschoolse kinderopvang dan ouders uit tweeoudergezinnen. Alleenstaande moeders bleken meer dan andere moeders hun werkuren aan de schooluren van hun kinderen aan te passen.¹⁵

De belangrijkste struikelblokken die de arbeidsmarktparticipatie van alleenstaande ouders/moeders in de weg staan hebben te maken met individuele kenmerken, de context waarbinnen ze hun arbeidsmarktparticipatie moeten realiseren en de wisselwerking tussen beide. De individuele kenmerken hebben te maken met de draaglast (bijvoorbeeld aantal kinderen, echtscheidingsproces,...) en draagkracht (bijvoorbeeld een sociaal netwerk) van de alleenstaande ouder in het gezin. Zijn zowel draaglast als draagkracht gering, dan zal de arbeidsmarktdeelnemers moeilijk zijn/verlopen. Het beleid tracht de combinatie beroeps- en gezinsleven te vergemakkelijken bijvoorbeeld door specifieke toelagen te voorzien maar toch blijven financiële drempels zoals de werkloosheidsval¹⁶ bestaan. Ook genderaspecten hebben hier een belangrijke impact, met name de loonkloof die het effect van de financiële drempels voornamelijk voor vrouwen vergroot om beroepsactief te worden of te blijven.¹⁷

De Vrouwenraad vraagt om de trajecten van alleenstaande moeders/ouders beter te beschermen en te ondersteunen (welzijn, toegang tot kwalificerende opleidingen, kinderopvang, werkhervatting).

¹⁴ <http://www.werk.be/online-diensten/aanmoedigingspremies/prime-sector/zorgkrediet>

¹⁵ Elke Valgaeren, [De loopbanen en loopbaankansen van alleenstaande ouders](#). p. 18-21.

¹⁶ Het loon van alleenstaande moeders is vaak lager dan de werkloosheidsuitkering en de kinderopvangkosten en vervoerskosten veroorzaken voor hen een meerkost in geval van tewerkstelling.

¹⁷ Elke Valgaeren, idem, p. 78.

Heel wat alleenstaande moeders met een migratie-achtergrond geraken niet aan een job omdat de eisen inzake de kennis van het Nederlands te hoog liggen in vergelijking met de competenties die nodig zijn voor de functie. Daarom zijn realistische eisen voor de kennis van het Nederlands op hun plaats.

Dienstencheques voor eenoudergezinnen

Een dienstenchequegebruiker kan maximaal 500 dienstencheques per kalenderjaar bestellen (1.000 per tweeoudergezin; 400 dienstencheques aan 9 euro en 100 dienstencheques aan 10 euro).

Het plafond per gezin wordt beperkt tot 1000 dienstencheques per kalenderjaar. De kostprijs van de eerste 800 dienstencheques bedraagt 9 euro, de volgende 200 dienstencheques kunnen aan 10 euro aangekocht worden.

De mindervalide gebruiker, de gebruiker met een mindervalide kind ten laste en sommige gebruikers die een éénoudergezin vormen met één of meerdere kinderen ten laste kunnen maximum 2000 dienstencheques per jaar bestellen. Hier is het plafond van 1000 dienstencheques per gezin/kalenderjaar niet van toepassing. De kostprijs voor deze gebruikers bedraagt ook 9 euro/dienstencheque, ongeacht het aantal aangekochte dienstencheques.¹⁸

De kostprijs voor de gebruiker per dienstencheque bedroeg 6,7 euro tussen 2004 en 2007. Daarna werd de kostprijs geleidelijk opgetrokken tot 9 euro in 2014.

Nieuw is dat met ingang vanaf 1 juli 2013 het maximumbedrag van 2.720 euro wordt verlaagd naar 1.380 euro per belastingplichtige. Na 1 juli 2013 kan je nog slechts 162 cheques kopen die recht geven op de volledige belastingvermindering van 30%. Voor het jaar 2014 moet de aankoop van de dienstencheques verdeeld worden over beide echtgenoten of samenwonende partners, indien je als gezin méér dan 1.380 euro aan dienstencheques aankoopt.¹⁹

In 2011 waren er in Vlaanderen 504.259 dienstenchequegebruikers op een totaal aantal inwoners van 4.915.523.²⁰

Ingevolge de zesde staatshervorming is het Vlaamse, Waalse en Brusselse Hoofdstedelijk Gewest en, in geval van toepassing van artikel 139 van de Grondwet, de Duitstalige Gemeenschap, nu bevoegd voor de regeling van de dienstencheques. De werkwijze in hoofde van de gebruikers, de ondernemingen en de werknemers blijft voorlopig ongewijzigd.

¹⁸ <http://www.werk.belgie.be/defaultTab.aspx?id=651#AutoAncher1>

¹⁹ <http://www.npdata.be/BuG/241-Dienstencheques/De%5Ewerkelijke-kostprijs-van-de-dienstencheques-R1354.pdf> p. 12; <http://www.moorestephens.be/latest-news/24-09-2013-dienstencheques-woorden-voortaan-financieel-iets-minder-interessant>

²⁰ Idea Consult, Evaluatie van het stelsel van de dienstencheques voor buurtdiensten en –banen 2011, Finaal eindrapport op verzoek van de Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, Directie van de integratie van de werkzoekenden, Brussel, juli 2012, p. 20.

In welke mate maken alleenstaande ouders v/m gebruik van dienstencheques in vergelijking met tweeoudergezinnen en alleenstaanden?

Werkloosheidsgraad

De werkloosheidsgraad van alleenstaande moeders tussen 18 en 49 jaar lag in 2001 op 21% (een op vijf alleenstaande moeders die zich op de arbeidsmarkt aanbieden bevond zich in de werkloosheid), die van moeders in tweeoudergezinnen op 5,6%. Bij de alleenstaande vaders bedroeg de werkloosheidsgraad 9,7% en bij vaders in tweeoudergezinnen: 2,2%.

Tabel Werkloosheidsgraad alleenstaande ouders en tweeoudergezinnen per leeftijdsgroep 2001

Leeftijdsgroepen	Alleenstaande moeders	Alleenstaande vaders	Moeders in tweeoudergezinnen	Vaders in tweeoudergezinnen
18-24	53	24	24	10
25-29	37	19	9	4
30-34	27	12	6	2
35-39	20	11	5	2
40-44	16	8	4,5	2
45-49	17	9	5	2

Bron: http://www.steunpuntwse.be/system/files/wav-eindrapport_1.pdf, op basis van figuur p. 24

De gemiddelde arbeidssituatie van alleenstaande moeders is in twee gevallen extreem ongunstig: wanneer de moeders zelf jong zijn (jonger dan dertig) of wanneer ze kinderen hebben die nog niet naar school kunnen (jonger dan drie).

De groep alleenstaande ouders wordt veel sterker dan personen in andere gezinssituaties geconfronteerd met de werkloosheidval. Het Steunpunt WSE neemt aan dat een deel van de alleenstaande werkloze ouders/moeders niet actief op zoek gaat naar werk en de werkloosheidsuitkering beschouwt als een zorguitkering, een oplossing voor de moeilijke combinatie van arbeid en zorg. Deeltijdse arbeid is voor hen geen structurele oplossing omdat het inkomen onvoldoende hoog is. Enkel een hoge kinderbijslag en/of voldoende hoog alimentatiegeld kan hier een oplossing bieden.

Uit het onderzoek van het WAV-studierapport 2006 van Karen Geurts over de arbeidsmarktpositie van eenoudergezinnen is gebleken dat één op vijf eenoudergezinnen werkloos is en vele alleenstaande moeders deeltijds werken.

VDAB-welzijnstrajecten

Werkzoekenden in armoede krijgen een geïntegreerd werk-welzijnstraject aangeboden waarbij de werk-welzijnsconsulent naast de focus op tewerkstelling of opleiding, ook welzijn (heel breed) meeneemt. In het kader van het werk- en investeringsplan focust de VDAB op uitkeringsgerechtigde werklozen, zijnde gezinshoofden categorie A al dan niet met kinderlast. In deze categorie van werkzoekenden zitten ook alleenstaande ouders.²¹

²¹ Bron: http://www4wvg.vlaanderen.be/wvg/armoede/vlaamsactieplan/Documents/voortgangsrapport-VAPA_2013-2014.pdf, p. 76.

De VDAB moet nog meer investeren in een kwaliteitsvolle basisdienstverlening waarbij er voldoende tijd is om in te gaan op de noden van de werkzoekenden. Het nieuwe werkzorgdecreet moet de bestaande knowhow uit de werkwelzijnstrajecten voor mensen in armoede, inclusief de alleenstaande ouders, integreren.

Kortingen voor werkgevers voor aanwerving van kwetsbare groepen

Werkgevers kunnen nu hun loonkosten verminderen (doelgroepenkortingen) wanneer ze personen uit kwetsbare doelgroepen aanwerven. Ze moeten erover waken dat dergelijke tewerkstelling naar een loopbaan leidt vanuit het perspectief van de werknemer. We merken op dat in een doelgroepenbeleid de doelgroep geproblematiseerd in plaats van het beleid. Dit staat haaks op een gendermainstreamingsbeleid waarin het accent komt te liggen op het probleem zelf.

De doelgroepkortingen moeten behouden blijven en vereenvoudigd worden en er moet meer ingezet worden op brede structurele tewerkstellingsmaatregelen met focus op doorstroming en duurzame tewerkstelling ten gunste van de werkzoekende, met specifieke aandacht voor werkloze alleenstaande ouders.

Gezondheid

Geestelijke gezondheid

De groep van alleenstaande ouders en vooral van alleenstaande moeders heeft een verhoogde kans op depressieve symptomen. Het psychofarmacagebruik (antidepressiva, slaap- en kalmeringsmiddelen) is bij vrouwen veel hoger dan bij mannen. In het Vlaamse Gewest is het percentage vrouwen dat een psycholoog of psychotherapeut raadpleegde in 2008 1,7 keer groter dan het percentage mannen; bij psychofarmacagebruik is het percentage vrouwen 2,2 keer groter. Onderzoek wijst op een gelijkaardige mentale gezondheid bij koppels maar gescheiden en verweduwd personen hebben gemiddeld gezien een slechtere mentale gezondheid dan gehuwden. De groep alleenstaande moeders blijkt uit onderzoeken een slechtere algemene en psychische gezondheid te vertonen dan de algemene bevolking. De dubbele verantwoordelijkheid van alleenstaande ouders (moeders) om in inkomen en zorg te voorzien, zet hen onder extreme druk met een verhoogd gevoel van machteloosheid als gevolg. Alleenstaande ouders (moeders) kunnen bovendien niet terugvallen op een vertrouwenspersoon binnen het gezin, die hen sociale en emotionele steun kan bieden. Onderzoek wijst dan ook uit dat alleenstaande moeders in het bijzonder vaker gebruik maken van professionele hulpverlening. Alleenstaande moeders consumeren gemiddeld ook veel vaker psychofarmaca dan gehuwde moeders en gescheiden moeders met een nieuwe partner. Het gebruik van psychofarmaca van alleenstaande vaders verschilt niet veel van vaders in koppelverband.

Steeds meer onderzoek wijst op een toename van psychische problemen bij kinderen

en jongeren. Jongens in intacte gezinnen hebben veruit de laagste prevalentie (0,6%), meisjes in niet-intacte gezinnen de hoogste (10,3%).²²

Fysieke aandoeningen

Onderzoek naar de gezondheidstoestand van alleenstaande moeders op basis van gegevens van de Belgische Gezondheidsenquêtes (1997 en 2001)²³ toonde al aan dat alleenstaande moeders in vergelijking met moeders in tweeoudergezinnen er slechter aan toe zijn wat betreft volgende aandoeningen: diarree met koorts, maagzweer of zweer dunne darm, ernstige darmstoornissen, bronchitis met koorts, chronische bronchitis, allergie, migraine, duizeligheid met vallen, chronische vermoeidheid, osteoporose, artritis, andere vormen van reuma, ernstige nierziekte, chronische blaasontsteking, hoge bloeddruk, ernstige huidaandoening, diabetes, kwaadaardige aandoening of kanker.

Uitstel van zorg

Er zijn steeds meer mensen die het bezoek aan de huisarts en aan de specialist uitstellen omwille van financiële redenen.²⁴ Leeftijd, geslacht, inkomensniveau, gezondheidstoestand van de betrokkene, de sociaaleconomische situatie van het gezin en woonplaats spelen hierbij een belangrijke rol. Vrouwen verklaren vaker zorg uit te stellen: 21% tegenover 10% bij de mannen. Ruim één gezin op zeven moet zorg omwille van financiële redenen uitstellen en ruim zes op tien gezinnen neemt andere beslissingen en moet het zuiniger aan doen. Eenoudergezinnen stellen zorg het vaakst uit: 30% (16% bij de alleenstaanden en 6% bij koppels zonder kinderen).

Momenteel zijn er niet genoeg wijkgezondheidscentra. Bij de bestaande zijn er zelfs wachtlijsten.

De Vrouwenraad vraagt de promotie en de uitbreiding van het systeem van wijkgezondheidscentra.

Sociale bescherming

De Vlaamse sociale bescherming is in volle uitbouw.

De Vrouwenraad vraagt een gendertoets, een armoedetoets en een automatische rechtentoekenning op alle toekomstige maatregelen op het vlak van de Vlaamse sociale bescherming en ook bij de herziening van bestaande maatregelen.

²² Er was wel een oververtegenwoordiging van niet-intacte gezinnen in de steekproef (Gezondheidsenquête 2008).

²³ Onderzoek naar de gezondheidstoestand van alleenstaande moeders op basis van de gegevens van de Belgische Gezondheidsenquêtes van 1997 en 2001 door Hedwige Peemans-Poullet, Universit  des Femmes, Brussel, 2006.

²⁴ S. Demarest en H. Mimildis, *De bepalende factoren voor de toegang tot gezondheidszorg in België – Een studie van de zorgbehoeften waaraan niet wordt voldaan om financiële redenen op basis van de Belgische gezondheidsenquête*, Brussel, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid, 2012, p. 123

Verder moeten alle uitkeringen en inkomens opgetrokken worden tot boven de armoede(risico)grens. De adequaatheid van de armoedegrens moet getoetst worden door middel van de budgetstandaard. Alle uitkeringen moeten welvaartsvast zijn.

Toegang tot rechtshulp

De justitiehuisen en de eerstelijns juridische bijstand worden overgeheveld naar Vlaanderen (Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin).

De Vrouwenraad vraagt de verdere uitbouw van de eerstelijns juridische bijstand. Dit kan door aan alle burgers informatie beschikbaar te stellen op een performante, toegankelijke manier. Een verbeterde eerstelijns juridische bijstand zou er toe moeten leiden dat mensen minder een beroep moeten doen op pro Deo advocaten.

Mobiliteit

Het aanbod aan openbaar vervoer, de verschillende tarieven, het recht op een voordeeltarief... dit alles is niet altijd voor iedereen even duidelijk.

De Vlaamse overheid moet verder sleutelen aan de toegankelijkheid van informatie zowel via de websites als met behulp van affiches en gratis brochures (vermits niet iedereen over internet beschikt) en nadenken over een 'eengemaakt' ticket voor alle verplaatsingen met het openbaar vervoer. Van belang is de automatisering van een heel laag tarief voor mensen met een laag inkomen. De verdere stimulering en uitbouw van alternatieven voor het autogebruik, zoals carpoolen, Cambio,... en voor fietsdelen (BlueBike aan de stations en fietsdeelpunten in de steden)...

Wonen

Huishoudens (huurders en eigenaars met of zonder hypotheek) die de totale woonuitgaven als een 'zware last' beschouwen in de periode 2004-2006²⁵: wat de eigenaars met hypotheek betreft, geven vooral de eenoudergezinnen en de lagere inkomens aan dat de afbetaling een 'zware last' is. Ook bij de huurders zijn vooral de gezinnen met de laagste inkomens en de eenoudergezinnen oververtegenwoordigd in de 'probleemgroep'.

Alleenstaande ouders hebben doorgaans minder middelen om te investeren in huisvesting en komen vaak terecht in kleinere woningen van minder goede kwaliteit, met alle gevolgen vandien voor hun fysieke en psychisch welzijn en dat van hun kinderen. Het risico op bestaansonzekerheid verschilt naargelang iemand huurder is of eigenaar. Huurders lopen dubbel zoveel risico op armoede dan eigenaars. Maar alleenstaande ouders die een hypothecaire lening afbetalen bevinden zich in de meest kwetsbare positie, doorgaans met

²⁵ Bron: Kristof Heylen, De evolutie van de woonsituatie in Vlaanderen. SILC-gegevens voor de periode 2004-2009, Steunpunt ruimte en wonen, 2012; http://steunpuntwonen.be/Documenten/Publicaties_steunpunt-wonen-2012-2015/2012/2012-17-silc-2004-2009.pdf, p. 30

een inkomen dat niet hoger is dan 65 tot 75% van het referentiebudget. De toegang tot een sociale woning biedt een duidelijke bescherming tegen bestaansonzekerheid.²⁶

Woonbonus

Meer dan 80 % van de begunstigden van de woonbonus (federale maatregel)²⁷ komen uit de bovenste vijf inkomenscategorieën en slechts 0,3 % uit de twee laagste categorieën. De woonbonus houdt geen rekening met het feit dat personen met lage inkomens veel moeilijker aan een lening geraken. De woonbonus wordt overgeheveld naar Vlaanderen.

De Vrouwenraad vraagt een heroriëntering van de woonbonus naar de huurders in plaats van naar de eigenaars.

Sociale woningen

In 2012 waren er in Vlaanderen 70.860 bijkomende sociale woningen nodig om de wachtlijst weg te werken, terwijl er toch ook 9.000 sociale woningen leeg stonden.

De Vrouwenraad vraagt dat de overheid blijft inzetten op extra sociale woningen en op renovatie van de leegstaande woningen, evenals op de sector van de sociale verhuurkantoren, die 6.401 woningen op de private markt huurden (eind 2012). Er moet rekening gehouden worden met woontypologieën in functie van gezinsvormen.

Private huurmarkt

De Vrouwenraad vraagt:

- een omkadering via de invoering van objectieve huurprijzen en premies die verhuurders moeten aanzetten om degelijke woningen te verhuren aan een redelijke prijs, plus sancties voor wie dat niet doet;
- dat de huurprijzomkadering gepaard gaat met een algemene huurtoelage voor gezinnen met beperkte inkomens, zodat de woonkost maximum 30 % van het gezinsinkomen en maximum 20 % voor gezinnen met een zeer beperkt inkomen bedraagt; de huurtoelage dekt dan het verschil;
- dat de stijging van de huurprijzen beperkt wordt en dat te hoge huurprijzen, die niet in overeenstemming zijn met de kwaliteit van de woning, vermeden worden;
- een uitbreiding van het huursubsidiesysteem en een automatische toekenning aan huurders die langer dan één jaar op de wachtlijst voor een sociale woning staan. De huidige huursubsidies (verhuissubsidie en huurpremie) bereiken immers maar een klein deel van de potentiële huurders. Het bedrag van de huursubsidie moet voldoende hoog zijn en niet-degressief in de tijd;
- dat het Fonds ter preventie van uithuiszetting huurders meer woonzekerheid biedt. Dit kan wanneer het meer op maat van huurders wordt uitgetekend en het veralgemeend wordt

²⁶Koning Boudewijnstichting. Een structurele aanpak van de verarming van eenoudergezinnen in België, juni 2014, p. 31.

²⁷ Bedoeld om een hypothecaire lening voor aankoop, nieuwbouw en verbouwing van de enige en eigen woning fiscaal aantrekkelijker te maken.

over de hele private huurmarkt. Om het betalen van de huurwaarborg voor alle huurders mogelijk te maken zou er een centraal Vlaams huurwaarborgfonds moeten opgericht worden.

De woonfiscaliteit die naar de gewesten wordt overgedragen biedt een opportuniteit voor de huursector. Een systeem van huurtoelagen kan gekoppeld worden aan een beleid dat kwaliteitsverbetering van woningen bevordert.

Energiearmoede²⁸

Vlaamse gezinnen spenderen gemiddeld 6% van hun inkomen aan energie-uitgaven. In 2011 leefde 4% van de Vlamingen in een gezin dat de woning moeilijk kon verwarmen en in een gezin met achterstallige nutsfacturen. Onder andere de samenstelling van het gezin heeft een invloed op het inkomen en het energieverbruik. Vooral eenoudergezinnen met één of meer kinderen ondervinden moeilijkheden om de woning te verwarmen (10,9%) en hebben betalingsproblemen bij nutsvoorzieningen (8,1%). Bij alleenstaanden bijvoorbeeld gaat het respectievelijk om 5% en 2,9% en bij tweoudergezinnen met twee kinderen om 0,8% en 2,1%.

De toegang tot elektriciteit, gas en water is een basisrecht. Dat betekent dat niemand volledig afgesloten mag worden van deze voorzieningen. In 2012 werden nochtans 5.000 gezinnen van water afgesloten en waren er 12.000 naakte budgetmeters voor elektriciteit en ruim 27.000 budgetmeters voor aardgas. Voor aardgas is er geen gegarandeerde minimumlevering zodat elke plaatsing tot een afsluiting kan leiden. Voor water is er vastgelegd dat iedereen 15 m³ per persoon per jaar gratis geleverd krijgt.

Vanaf 1 april 2014 genieten huishoudens van het verlaagd BTW-tarief van 6 % op hun elektriciteitsfactuur. Deze maatregel geldt ook voor afnemers met een budgetmeter. De aangepaste regels opgelegd aan de drinkwatermaatschappijen (geldig vanaf 1 januari 2014) zijn erop gericht om een effectieve afsluiting zoveel mogelijk te voorkomen. De waterbedrijven krijgen eveneens een aantal sociale openbare-dienstverplichtingen opgelegd die de bedoeling hebben een bijkomende garantie in te bouwen voor het behoud van toegang tot de watervoorziening voor kwetsbare doelgroepen. Dit zijn positieve evoluties.

De Vrouwenraad vraagt:

- het stopzetten van het plaatsen van budgetmeters voor aardgas. Het bestaande minimum bij budgetmeters voor elektriciteit mag nooit worden uitgeschakeld. Er moeten voldoende oplaadpunten beschikbaar zijn;
- het behoud van de 15 m³ gratis waterlevering per gezinslid per jaar;
- het behoud van de gratis hoeveelheid elektriciteit per gezinslid;
- dat de distributietarieven voor energie geharmoniseerd worden;
- het uitbreiden van de groep die een beroep kan doen op de sociale openbare-dienstverplichtingen (zowel voor water als voor energie);

²⁸ De SSV onderscheidt twee vormen van energiearmoede: iemand die die 'te weinig' energie verbruikt, dus minder dan aangewezen om normaal te kunnen leven (energie onderconsumptie); iemand die in verhouding tot zijn budget 'te veel' energie gebruikt, schulden maakt en daardoor in financiële moeilijkheden komt.

- dat de Vlaamse overheid inspanningen doet om consumenten te blijven informeren maar ook te begeleiden in de vrijgemaakte maar ingewikkelde energiemarkt, bijvoorbeeld op het vlak van duurzame- en groepsaankopen.

Energie-efficiëntie bij energiearmoede²⁹

Volgende groepen blijken volgens de SSV een hoger risico op energiearmoede te hebben: huurders van een oudere woning, personen in de twee laagste inkomensquintielen, alleenstaanden of leden

van eenoudergezinnen en personen met een lager opleidingsniveau. Ook werklozen en gepensioneerden of 65-plussers zijn meer vertegenwoordigd.

Gezinnen in energiearmoede wonen gemiddeld meer in flats, studio's en rijwoningen, verhuurd via een particuliere verhuurder. Op zich is het type woning geen bepalende factor voor energiearmoede, wel het type verhuurder. Private huurwoningen presteren energetisch (o.a. al dan niet dubbel glas, isolatie, tochtigheid, vocht en schimmel) slechter dan sociale huurwoningen.

Eenoudergezinnen en alleenstaanden hebben meer moeilijkheden om de woning te verwarmen of de energiefacturen te betalen dan koppels met of zonder kinderen; idem wat betreft de aanwezigheid van isolatie of dubbelglas bij deze gezinnen. Ook wonen ze in minder energie-efficiënte woningen. Ze zijn ook minder vertrouwd met energiebesparende maatregelen en met de relevante fiscale maatregelen.

Vrije tijd

Participatie

Armoede heeft veelal een vrouwelijk gezicht. Cultuur versterkt, haalt vrouwen en mannen uit hun isolement. Iedereen moet dus gebruik kunnen maken van een toegankelijk vrijetijdsaanbod (cultuur, sport, toerisme) in Vlaanderen.

Participatie is belangrijk als middel tot deelname aan de samenleving via sociaal-culturele activiteiten. Voor alleenstaande moeders is vrijetijdsbesteding in groep noodzakelijk om aan de stress het hoofd te kunnen bieden. Alleen doen ze geen uitstappen en bouwen ze geen netwerk op. Alleenstaande moeders met weinig middelen geraken snel geïsoleerd. Het feit dat ze van een groep of netwerk kunnen deel uitmaken is voor hen een opstap voor allerlei doorverwijzingen. Door ontspanning en het slopen van het isolement werkt dit ook preventief voor een betere gezondheid. Ontspanning en sociaal contact zijn nodig. Vanuit verschillende armoedeprojecten voor alleenstaande moeders komt telkens naar voor dat de inspanningen die geleverd worden door de verschillende vrouwenverenigingen, allochtone vrouwenverenigingen en interculturele vrouwengroepen uit het middenveld door de deelnemers zelf als van groot belang gekwalificeerd worden om uit hun isolement te ontsnappen.

Het beleid moet participatie als preventie beschouwen en als middel tegen isolement.

²⁹ De SSV omschrijft dit als het rationeel toepassen van energie of het verkrijgen van zoveel mogelijk resultaat (verwarming, verlichting en andere energiediensten) uit een gegeven hoeveelheid energie. Het gaat om de woning zelf maar ook om de energie-efficiëntie van het huishouden dat de woning bewoont.

Het recht op ontmoeting is onontbeerlijk als eerste fase in het participatieproces. Daarom moeten organisaties die groepen en bijeenkomsten van alleenstaande moeders faciliteren, financieel ondersteund worden. In een tweede fase empoweren de leden van de groep mekaar, ondersteunen elkaar, worden eventueel vrijwilligster, vinden een opstap naar opleiding en/of werk.

De continuering van armoedeprojecten voor alleenstaande moeders en voldoende middelen voor vrouwenverenigingen en -groepen zodat die werkingen kunnen blijven bestaan.

De veralgemening van de UiTPAS voor mensen in armoede (bijvoorbeeld 20 % van de toegangsprijs). De UiTPAS moet dus een prioriteit blijven in het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding.

Vlaams Actieplan Armoedebestrijding

Het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2010-2014 hield rekening met de groeiende diversiteit die men vaststelt binnen de doelgroep van de 'personen die in armoede leven': kinderen, bejaarden, nieuwe Vlamingen/personen van vreemde afkomst, genderproblematiek, eenoudergezinnen (en dan meer bepaald moeders die hun kinderen alleen opvoeden) en alleenstaanden. Ook met de groepen die met meerdere risico's kampen (meer bepaald vrouwelijke immigranten) wordt rekening gehouden. Jaarlijks wordt een Vlaamse armoedebaarometer opgesteld.

De Vrouwenraad vraagt een nieuw Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2015-2019 met blijvende aandacht voor alleenstaande ouders/moeders.

Bronnen

Marc Callens, Jo Noppen en Lieve Vanderleyden, *De Sociale staat van Vlaanderen 2013*, Studiedienst van de Vlaamse regering

Karen Geurts, *De arbeidsmarktpositie van alleenstaande ouders. Nieuwe bevindingen uit het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming*, Steunpunt WAV, Leuven, mei 2006.

Elke Valgaeren, [De loopbanen en loopbaankansen van alleenstaande ouders](#). Steunpunt Gelijkekansenbeleid, 2008.

Vlaams Vrouwenraadmemorandum 2014

http://www.vrouwenraad.be/media/docs/pdf/2014/vlaams_memorandum_vrouwenraad_2014.pdf

Voortgangsrapport Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2010 – 2014, 2013

FOD Economie:

http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/bevolking/structuur/huishoudens/jaar_gewest_kinderen/